

”Asunto ensin, asunto
vain?”

Mitä asumissosiaalinen työ
voisi tarkoittaa päihde- ja
mielenterveysongelmista
kärsivien asukkaiden
kohdalla?

Riikka Perälä,

Tutkija, valtiotieteiden tohtori

Asuminen ja päihteet: asumissosiaalisen työn pulmia

- Miten auttaa ja tukea ihmistä, joka ei (ehkä) halua apua, ja jonka toimintaan emme voi vaikuttaa pakolla tai sanktioilla?
- Tarvitseeko häntä auttaa?
- Milloin voi/pitää auttaa?

Taustaa

- Asunto ensin –periaatteen tulo pitkäaikaisasunnottomuuden vastaisen työn keskeiseksi lähtökohdaksi Suomessa 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä
- Pitkäaikaisasunnottomuuden väheneminen ja varsinkin kaikkein vaikeimmasta ja pitkäkestoisimmasta asunnottomuudesta kärsineiden asunnottomien elämäntilanteen ja hyvinvoinnin paraneminen AE-asumisen keinoin
- Vallankumous asunnottomuuteen ja asunnottomiin ihmisiin liittyvissä ajattelutavoissa: normalisuusperiaate, moralisoimattomuus, itsemääräämisoikeusperiaate

Paavo Vuotilainen (2018):

Teoksessa (toim. Peter Fredriksson), "Yömajasta omaan asuntoon. Suomalaisen asunnottomuuspolitiikan murros" (Into)

- "Asunto ensin –politiikka ravistelee valtaväestön oikeustajua. Periaate on ollut suuri eettinen haaste myös monille asunnottomuuden parissa työskenteleville, alan tutkijoille ja päihdealan vaikuttajille. Asunto ensin –ajattelun historialliseksi tehtäväksi tuli lyödä eettinen kiila yleisen oikeustajun ansiologiikkaan, syrjäytyneisiin ihmisiin kohdistettuun kontrollipolitiikkaan ja hoidon etiikan paternalistisen vallankäytön kulttuuriin."

Asumissosiaalinen työ AE-politiikassa

- Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma (AUNE) 2016 – 2019 (Ympäristöministeriö)
  - Asumissosiaalista työtä vahvistetaan. Maakuntaudistuksen toteutuksessa, mielenterveys- ja päihdehuoltolakien uudistamistyössä ja sosiaalihuoltolain jalkauttamisessa huomioidaan asumissosiaalisen työn ja asumisneuvonnan näkökulma, sekä vahvistetaan päihde-, mielenterveys- ja asumispalvelujen saumatonta yhteistyötä eri tasoilla.
  - Kotiin vietävää monialaista tukea kehitetään
  - Testataan ”pienet tuvat” -malli vaikeimman asunnottomuusryhmän ratkaisuna.

AUNE-ohjelman väliraportti

Jari Karppinen 2018, Ympäristöministeriö

- Asiakaskohtainen seuranta –miten asuminen onnistuu (2016-2017)
- Yhteensä 488 asumispalveluihin tullutta asukasta
- 80 % miehiä, 29 % alle 29-vuotiaita, 63 % tulleet asumaan asumisyksiköön, 10 % majoillut sitä ennen ensisuojoissa tai ulkona, 50 % tuttavien luona tai laitoksissa
- Kolme neljästä seurannassa olleissa onnistui asumisessa
- 19 % päätti asumisen suunnittelemattomasti
- Syinä sitoutumattomuus tukeen, vuokraträstit ja häiriöt

Havaintoja aikaisemmista tutkimuksista ja kehittämishankkeista

- Perinteisten auttamistyöhön liittyvien valta- ja vuorovaikutussuhteiden murtuminen (esim. vuokrasuhde)
- Asukaslähtöisyys
- Uudet osallistumisen ja demokratian muodot

- Toisaalta työntekijöiden eettiset haasteet
- Asukkaiden uusi vastuu

- Käytännön työssä vaikeita rajaustilanteet, joissa tarjolla ehkä vähän hyviä vaihtoehtoja

AE-periaatteen jännitteitä aikaisemmissa tutkimuksissa

- AE-yksiköt ”turvasatamina” vs. ”säilöinä” ja ”avovankiloina”
- Asukkaiden itsemääräämisoikeus ja vapaus vs. erityisen tuen tarve
- AE-yksiköt vs. muu palvelujärjestelmä
- Arkinen hoivatyö vs. kilpailutukset ja resurssit

Asumissosiaalisen työn haasteita

Riitta Granfelt (2015), Kotiin ja rikollisuudesta irti? (Y-säätiö)

- Asukkaiden vaikeat, jopa toivottomilta, tuntuvat lähtökohdat
  - Eheiden ja kiinnipitävien ympäristöjen puute ja hauraus
  - Päihde- ja rikoskierteet, joita on vaikea katkaista
  - Työntekijöiden emotionaalinen kuormitus
-
- ” Elämäntapa vie mukanaan, ja vaikka motivaatiotakin olisi, elämä ei mene oppikirjamaisesti kohti parempaa.”

Asumissosiaalisen työn haasteita...

Riikka Perälä ja Sari Jurvansuu, "Politiikasta käytännöksi" (2016, Yhteiskuntapolitiikka)

Riikka Perälä, "Asunto ensin, asunto vain?" (2018, EHYT ry)

- Paljon tarvitsevia asukkaita, mutta liian vähän resursseja
- Asukkaiden päihde- ja mielenterveysongelmien kroonistuminen
- Asukkaiden erityistarvetta palveluissa ei huomioida
- Väliinputoamistilanteet; asukkaat väärässä yksikössä tai eivät saa riittävästi apua ongelmiinsa; palveluja ehkä saatavilla, mutta ne ovat huonosti saavutettavissa
- Hoitopessimismi ja "toivottomat tapaukset"

- Omia kokemuksia?
- Miten asumissosiaalista työtä voisi lähteä kehittämään?
(lyhyt keskustelu ryhmissä ja purku)

Mikä auttaa asukasta?

(Päivi Kivelä & Anna Leppo 2016, Sininauhasäätiö)

- Oma rauha ja sopivasti yhteisöllistä toimintaa
- Ei sitoutumista eikä velvoitteita
- Apu ja tuki vuokranmaksussa
- Häiriötilanteisiin puuttuminen
- Paloturvallisuudesta huolehtiminen
- Lääkityksestä huolehtiminen
- Autokyydit ja muu arkinen apu
- Lämpimät työntekijät

Juho Saari on Twitter (tulossa oleva tutkimus)

- #arkiensin -periaate
- Miten asunnottomat toivoisivat itseään tuettavan?
  - ”Lässytyksen” lopettaminen
  - Epäonnistumisten hyväksyminen
  - Palvelujen annosteleminen siten, että asukas päättää, mitä haluaa
- *Mitä riskejä tähän voi sisältyä?*

- Miten auttaa ja tukea ihmistä, joka ei (ehkä) halua apua, ja jonka toimintaan emme voi vaikuttaa pakolla tai sanktioilla?
- Tarvitseeko häntä auttaa?
- Milloin voi/pitää auttaa?

Haittojen vähentämisen etiikkaa

Jarret Zigon (2019) A War on People. Drug User Politics and New Ethic of Community

Riikka Perälä (2018) Care of the Self, Somaesthetics and Drug Addiction. An Exploration on Approaching and Treating Problem Drug Use

- Lähtöisin huumausainepolitiikan kentältä, mutta levittäytynyt myös muille kentille (asunnottomuus, alkoholiongelmien hallinta, seksiyö)
- Lähtökohtana auttamisessa yksilöiden itsemääräämisoikeus, vapaus, tarpeet ja voimavarat
- Korostaa käytännönläheisiä ratkaisuja ja pienienkin edistysaskeleiden merkitystä
- Fyysisten haittojen vähentämisen rinnalla tavoitteina stigman vähentäminen ja oikeuksien ajaminen ja tukeminen esim. aktivismin keinoin

Haittojen vähentämisen etiikkaa

- Viime aikaisessa tutkimuksessa korostunut perinteistä vapauskäsitystä enemmän **yhteisön ja hoivan rooli** yksilön vapauden mahdollistajana
- Tavoitteena uudet kumppanuudet ja yhteisöt, jotka mahdollistavat aidon osallistumisen ja osallisuuden, ja sekoittavat perinteisiä auttamistyön rajoja

1. Esimerkki: Vancouver Downtown Eastside

- Vancouveriin muodostunut alue, jossa on haittoja vähentävien palvelujen (pistohuone, ruiskujen ja neulojen vaihto) lisäksi huumeita käyttävien ihmisten ylläpitämiä kauppoja ja kahviloita
- Säännöllisiä ulkoilmakonsertteja ja muuta yhteisöllistä ohjelmaa
- ”Kuka tahansa” tervetullut
- Erilaisuuden ja rankkojenkin asioiden sietäminen

2. Esimerkki:Haittojen vähentämisen politiikka Suomessa

- Huumeita suonensisäisesti käyttävien uudet palvelut (ruiskujen ja neulojen vaihto, haittoja vähentävä korvaushoito)
- HIV-tartuntojen pysäyttäminen ja kontaktin saaminen palveluiden ulkopuolella oleviin ihmisiin
- Pääosassa kontaktin ottaminen ja luottamuksen rakentaminen
- Terveysneuvontapisteistä käyttäjien ”olohuoneita” ja ”kahviloita”
- Mahdollisuus ”normaaliin”

- <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/8b13bdcb-5963-4c89-9990-35571c84248f>

3. Esimerkki: Hyviä käytäntöjä AEE-työn kentältä

- Apua arkeen 24/7
  - Palveluohjaus
  - Aktivointi
  - Kontakti ja seuranta
-
- Tapahtuu asukkaiden ehdoilla ja osittain huomaamatta
  - Perustuu työntekijöiden läsnäoloon ja saatavilla oloon
  - Pääosassa kontaktin saaminen ja ylläpitäminen

Osallisuus AE-yksikössä

- ”Erialaista kaikenlaista kahvinkeitto-pajaa mitä tuolla nyt on, hengailua, pieniä työtehtäviä, hoitaa pesutupaa, jotain tällaista. Sellaiselle ihmiselle, joka on aina kokenut että mä en oo mitään, niin että se pystyy jossain sanomaan että meillä on musiikkiryhmän esitys, mä meen siihen, tuolla on tollainen duuni mikä mun täytyy hoitaa.”

Osallisuus AE-yksikössä

- ”Jotkut meidän asukkaat ei haluais juurikaan kontaktoida työntekijöitä, tai sitten he ei vaan kykene siihen tai sosiaaliset taidot on niin vähäiset, ja jotkut haluaa muutenkin vähän eristäytyä. Mutta kyllä me aika intensiivisesti yritetään kontaktoida, koska se meidän ajatus on myös se, että eihän ihminen voi siinä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa kehittyä muuten kuin vuorovaikutuksessa toiseen (...)

Väliinputoamistilanteita

- AYPÄ008: Katsotaan että heillä [yksikön asukkailla] on koti, he ei oo heitteillä, niin heitä ei tarvii hoitaa. Hir-veen harvoin saadaan ihmisiä pidempiin psykiatrisiin hoitoihin, vaikka olis selkeesti hyvin psykoottinen. Ne sanoo, että toi kuulostaa siltä, että ei tarvitse vielä tulla, seuraillaan tilannetta ja ilmoittakaa uudestaan mikäli jotain tapahtuu. Kyllä täällä on henkilökunta joskus heiltä ihan suoraan kysynyt, että tarviiko täällä jonkun kuolla ennen kuin te tuutte.

Ehdotuksia tulevaisuuden asumissosiaaliselle työlle AE-periaatetta noudattavassa asumisessa

- Säännöllisesti saatavilla oleva yhteisöllinen toiminta asumisyksiköissä
- Asiakkaiden mahdollisuus hyvinvoinnistaan huolehtimiseen (terveysneuvontakoulutukset, matala kynnyksen työtoiminta)
- Muun palvelujärjestelmän mukaan ottaminen (velvoittaminen?) yhteistyöhön asiakkaiden oikeuksien ajaminen palveluissa
- Jalkautuvat palvelut
- Lähiyhteisöjen integrointi toimintaan

Mitä toiminnallaan tavoitellaan?

- Ei vain asunnottomuuden ja muiden ongelmien väheneminen vaan:
- Mahdollisuus uuteen identiteettiin
- Vaihtoehtoiset mahdollisuudet yhteiskunnassa mukana olemiseen

”Rakkautta kantavat käytännöt”

(Astrid Skatsved & Kirsten Costain-Schou 2008)

- Samalla tavalla kuin negatiivinen vuorovaikutus ympäristön kanssa voi johtaa yksilön leimautumiseen, niin positiivisilla vuorovaikutustilanteilla voi olla yksilöä yhteiskunnan piiriin takaisin tuova vaikutus
- **Päällisin puolin yhdentekevillä ja arkisilla tilanteilla voi olla erittäin suuri merkitys**
- **Ihminen on kiinnostunut omista asioistaan (Pauliina Seppälä)**

Vapaus voi olla suuri vankila

- ”Ainaki se mikä mulle jäi vähän kutittaa siinä hoitohommassa oli just se, ku kysy, ett no, että mulla ei oo nyt elämässä mitään, et oisko tarjota jotain siihe tilalle, ni kukaa ei osannu sanoo yhtään mitään”.

Yhteisö voi avata uusia näköaloja

- Joku on ymmärtänyt sen, että otetaan käyttäjätkin mukaan suunnittelemaan heidän elämää. Se on kyllä aikamoinen viisasten kivi ollut. Onhan se ihan selvää, jos ihmistä pyydetään mukaan, niin herranjumala kuinka hyvältä se tuntuu ihmisestä.”